

מפקדי ההגנה ב"גוש" מעלים את זכרו ביום-השלושים

פנחס א.
אשדות יעקב

נתכנסנו כאן, אנו חברי ההגנה במקום ומפקדי ההגנה בגוש לשעבר להעלות את זכרו ופועלו של חברנו יעקב ענבי ז"ל ביום השלושים למותו.

בספר שמות בפרשת שעבוד מצרים ישנו פסוק המפליא בצמצומו ומעמיק במשמעויותיו הרבות:

„וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא“.

כשמת המנהיג — יוסף — וכל אחיו — בני הלוויה שלו, עוד לא תמה פרשת הדור. הפרשה מסתיימת רק עם מות כל בני הדור ההוא. ולכן כל זמן שאנו, בני דורו של ענבי חיים, עוד לא תמה פרשת דורנו. נעלה את זכרון פועלו של ענבי לזכרון.

תלמידי חכמים היו נוהגים להגות בדברי חכמים קודמיהם שנפטרו ופרשו את הפסוק: „דובב שפתי ישנים“, על ידי שאתה מזכיר דברי חכמים ישני עפר אתה מדובב את שפתותיהם בקבר. ומכאן גם „האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם“. הוא מביא גאולה לעולם, כי הוא מדובב את שפתי ישני עפר, מחיה אותם והם הופכים להיות נוכחים בזמן ובמקום גם לאחר פטירתם.

נדובב אנו את שפתי ענבי ז"ל על ידי ספור מעשיו ועלילותיו בשטח הבטחון, כי כוחו של ענבי ז"ל היה לא בדבורים כי אם במעשים. רשות הדבור לחייקל מאפיקים.

חייקל
אפיקים

הדור ההולך מוחשי יותר בעינינו מאשר הדור הבא אחריו. למעשה, הבנים כבר החליפו את האבות בכל שטחי חיינו והנכדים כבר מדקדים בשער ומתחילים להשתלב בחברה הקבוצית וחברית להתחלה נעלמים מהאופק ובמהירות רבה. ואנחנו לוקנה של ממש לא הגענו עדיין. ויש ונדמה לנו, כי עוד לא השלמנו את מלאכתנו ואנחנו עדיין בתוך העשייה והעבודה. וממשיך כזה היה ידידי ענבי.

הלך מאתנו חבר שעמו התחלנו לרקום את רקמת חיי הקבוצה בעמק הירדן. מי לא הכיר את ענבי? מראשית דרכו, לפני למעלה מ-40 שנה ועד יום מותו התבלט בצניעותו הרבה. הכרנוהו וחבבנו אותו בכל לב.

שנים רבות לפני מלחמת השחרור, בשנות השלושים, והוא בין הפעילים באזור, אחד מבני החבורה המצומצמת, אשר עליהם אפשר לסמוך

תמיד. אחד המפקדים ללא מדים. הדבקות במטרה, המסירות ללא גבול לכל תפקיד, ההתנדבות ללא חישוב של זמן. יום ולילה היה מוכן תמיד לפעולה. הוא לא היה נוטר במדים, לא היה פלמחניק, אבל כמעט והיה האבא שלהם. גם בבריגדה לא היה, לא נתנו לו ללכת, זקוקים היו לו בעמק הירדן. בתבונתו ובשלוותו הנפשית השרה עלינו מרוחו. כוחו של מפקד מהימים ההם אשר סמכותו נבעה מאופיו. הוא לא גוייס לצה"ל למעשה, אבל עד יום מותו היה בתוך צה"ל. כך זה היה במלחמת השחרור, במלחמת סיני ובמלחמת ששת הימים. ובין מלחמה למלחמה יושב בית בעבודה ובתפקידים אורחיים. קיבוצניק בכל רמ"ח אבריו.

רבו מאוד מעשיך ענבי: היית בין ראשוני גשר, בין ראשוני מפקדי ההגנה בעמק הירדן, בין מעצבי דמותו של החייל בצה"ל. ועד יום מותך לא נשתנית, נשארת תקיף, שקט ושקול. ימים ספורים לפני מותך ראיתיך בחצר הקיבוץ. — מה שלומך, ענבי? — טוב מאד, שלא יהיה יותר גרוע! התלוצצנו על חשבון הגיל, שאלתיך אולי הגיע כבר הזמן לצאת לפנסיה? ואתה אמרת: רק לא זה. עד כוחותי האחרונים אשתדל להמשיך ולעבוד. היית ונשארת עד יום מותך איש קבוץ. וכך נזכור אותך.

הכרתי את ענבי בעבודה בנהריים ואחר כך בשנת 1933 בתפקידים בהגנה. נזכר אני במימרא רוסית: ידיד ישן עדיף על שני ידידים חדשים. נדמה לי, כי בזה אני ממצה את כל שנות הכרותנו. לקראת שנת 1948 נפרדו דרכינו. ברצוני להקריא מדברי ענבי בחוברת אחת והוא לא ידע כלל כי הוא כותב על עצמו: — לאחר 15 שנים לקיום צה"ל אפשר להשקיף אחורה מתוך סיפוק על מעשי ההעזה והגבורה של נערים בתוך עמק הירדן. — דברים אלה הולמים את דמותו. והוא לא ידע כלל כי על עצמו הוא כותב.

גיוֹרָא
אפיקים

אני היית עם ענבי בפלוגה הנודדת בעמק הירדן. זוכר אני אותו צעיר ורענן, מופיע רוכב על סוס עם חברו יוסקה. ומאז עשרים בשנים הייתי נפגש אתו בעמק בכל מיני אירועים, שמחים ואף מצערים. חוט סמוי של ידידות היה משוך עליו. לא היה צורך בדיבורים. המבט החם, לחיצת היד הגברית בטאו את השותפות וזכר הימים ההם. צר לי מאד שהלך מאתנו והוא עוד במלוא כוחו. פגשתיו לאחר אסונו, מות בנו ממוקש בשדות המשק. עצור היה ברוחו. נפגע קשות בפנים אבל המשיך בלי לחשוף את הטמון בלבו. מן הבונים והמגינים של עמק הירדן היה, אחד מעמודי התווך. תנחומי הכנים לרבקה והילדים. יהא זכרו ברוך.

חבר הנודדת
בעמק הירדן

מי אני כי אדבר על ענבי איש הבטחון. נפגשנו בענייני בטחון קרוב לשנתיים ומעשה שהיה כך היה. יהודים זרמו דרך הגבולות היבשתיים מכל הארצות לארץ ישראל. היתה זאת זרימה פראית ונתונה בדי מבריחים ערבים שודדים. המוסד לעליה ב', שנתנסה בהעפלה, החליט לארגן קצת את העליה בגבולות היבשתיים. גייסו אותי מפלוגה ב' של הפלמ"ח והטילו עלי לארגן בכל הישובים, מחניתה עד כפר רופין „נאמנים“, שיטפלו במעפילים היבשתיים, גם יקימו חוליות מורי דרך יהודים לעולים. שאול מ. (אביגור) מסר לי כתובות של אנשים בכל חבל, שיעזרו לי בארגון הפעולה הזאת. הכתובת בעמק הירדן היתה של י. ענבי. באתי לאשדות יעקב. כולם היו בעבודה. הלכתי לחדרו וחכיתי לבואו. והנה הדלת נפתחת וענבי נכנס. התברר, כי הכרנו זה את זה לפני שנים רבות בעבודה בנהריים, ענבי היה חוצב ואנו קבוצה מאנשי משמר העמק, עבדנו בהעמסת האבנים, אבל אז קראו אחד לשני בשמות הפרטיים ולא בשמות המשפחה ולא ידעתי כי ענבי, אשר נשלחתי אליו הוא הוא יעקב החוצב, חבר קבוצת גשר. השמחה היתה רבה וענבי אמר לי: עוד מעט תיכנס אשתי, ורבעה נכנסה. אותה הזכרתי לפני שנים בהיותה חברה בקבוץ אפיקים. כמובן, ששמחתי מאד כי האיש אתו עלי לעמוד בקשר בענייני עליה אינו אלמוני, כי אם מכר משכבר. ומאז הפך בית ענבי לביתי השני בארץ. במשך כל הגדודים בענייני עליה הייתי בא לבית ענבי. ענבי עזר לי וקשר לי קשרים בכל האיזור. לא חקרנו אחד את השני על מעשיו, אבל הקירבה במשימות השונות היתה רבה מאד. קירבה נפשית. הייתי משכיב את ילדי ענבי ומספר להם ספורים כלילדי שלי. לאחר גמר עבודתי נמשך הקשר הלבבי עם משפחת ענבי, וכשנפגשנו היינו מסכמים כאילו פרק נוסף בחיינו והכל מתוך מאור פנים. ממשיכים, מחזיקים מעמד, נאמנים, יופי. ולכן הוכיתי מכה אנושה עם מותו. בודאי כולי עם משפחת ענבי, שהיתה לי המשפחה השניה בארץ וקרובה לי יותר מאשר קרובי המשפחה. מה אוסיף? תנחומים? אין נחמה על אובדן חבר וידיד קרוב בנפש.

את ענבי הזכרתי לפני שראיתיו. בשנת 1936 עמדנו לעלות על ה„כאוכב“. עסקנו בהכנות וקבלנו כתבתו של ענבי בעמק הירדן, איש שיוכל לעזור לנו בכל השטחים, הוא יכוון אותך למי שתזדקק, כל הדלתות פתוחות לפניו בכל מקום. נפגשנו. אדם פשוט, חבר נאמן איש השורה. מתמצא בשלל ענינים. על כל שאלה קבלתי תשובה ממנו. מובן מאליו שחלקו בהכנות לעליה היה רב. לפנות ערב, לפני הסיום העמיד לרשותי מספר נוטרים מאשדות ואמר לי: חברים אלה יעזרו לכם בשמירה על המקום ובכל מה שתזדקקו לו. לילה לילה היה ענבי מופיע ובודק איך הענינים מסתדרים ומעודד

אותנו. בימים ההם, חומה ומגדל היה מפעל חדש ועצום ועיני כל היישוב נשואות אליו. ביום העלייה התגייסו מאות ולאחר מכן נשארו מעטים וביניהם — ענבי. הוא היה היועץ שלנו בכל השטחים. ענבי בנייה למשל. השגת זיפוזף. ענבי יעץ לנו להתקשר עם פאיו, הוא איש אשר אפשר לסמוך עליו. ובעזרתו של ענבי שמרנו על קשר סביב הוצאת הזיפוזף מהירמוק. כוונת הרוחות של הבתים. ענבי יעץ לנו מיהו האיש שיכול לפתור את הבעיה הזאת. רבות נפגשנו אחר כך בישיבות מטה הגוש, קרו מקרים מדאיגים מאד את אנשי העמק ואת היישוב בכלל. ותמיד הייתי נרגע בראותי את ענבי, השקט שלו, ידיעתו את הדברים הרגיעו. נזכר אני ברצח מוכתר מנחמיה. ענבי קבע תיכף כי לא נרצח על ידי ערבים, זו מלאכה יהודית. לא יכולתי להבין מגיין לו התחושה הזו, שעם הידיעה הראשונה קבע מיד כי זה לא מעשה ערבים. זכור לי מקרה מאסר גיורא ושדמי בעלילת רצח ערבי. המצב היה חמור מאד, צפויים היו לעונש כבד מאד והמטפל בענין היה ענבי. או ליל הרצח בטבריה, הוזרנו להגיע לטבריה לעזרה, כשבאתי לשם כבר מצאתי את ענבי, הוא הקדים לבוא. נפגשתי אתו בחצר מעגן בטיפול בהוצאת החיילים היהודים מפולניה, שדרך ברית המועצות הגיעו לארץ, למשקים בסביבה. או הטיפול בעולים מסוריה. חלקו היה רב בטיפול בעליה זו. היינו נפגשים יום יום, לילה-לילה, והיינו מעבירים את היהודים העולים שניים-שניים, שלשה-שלשה, בעגלות, באוטובוסים ובחמורים לקיבוצי הסביבה. פעם נפוצה שמועה כי הגיע אירון עם עולים מעיראק. הגעתי למקום וענבי כבר היה שם. תמיד הקדים. נפגשתי אתו בפגישות של מאז"ם. עומד היה לפני ארגז חול ומסביר. דומה היה עלי, עומד אדם ומבצע במציאות ולא מסביר על גבי שולחן. התחילו ימי מלחמת 1948. יום יום ולילה לילה הייתי מקבל ממנו ידיעות על המתרחש על הגבעות סביב אצל האויב בדרום ובמזרח. ודבריו נתאמתו כמעט במאה אחוז. לאחר קום המדינה נתמעטו ממילא הפגישות בענייני בטחון. נפגשנו שוב בחצר אשדות יעקב בענייני בית-החרושת ושוב אותו אדם שלא ידע ליאות, ידע לעודד במלה טובה, וסבל כשהמפעל עמד להסגר. באחרונה נפגשתי אתו שוב, והתפלאתי, אדם שמקריח אבל מלא תסיסה, מקווה לטוב. כרעם ביום בהיר נפלה עלי הידיעה על מותו. ונשארו לי ממנו רק זכרונות, זכרונות טובים ויפים.

נערים היינו חניכי תנועת נוער בעיר וחלמנו על הגשמה חלוצית. כמובן, שהיינו חברי ההגנה. ראינו מפקדי ההגנה בעיר ולא פעם היו לנו התנגשויות אתם בשטח המגע האיש, לא פעם התאכזבנו מהם, כי לא ראינו את הדמות האידיאלית של איש עובד, איש הגנה, כשם שראינו אותו בחזון.

בן-עמי

גשר